

geringste twijfel of het is van oorsprong en bij uitstek een klompenmakersinstrument. Volgens Franse gegevens en op grond van het betoog van kaart 13 sub F lijkt het ontwikkeld te zijn uit het tweehandige trekmes. Het dooreenlopen van de benamingen wijst in die richting: het woord *plane*, dat in Frankrijk de meest gangbare naam is voor het trekmes (Larousse), is in geheel Wallonië de gewone benaming voor het paalmes; het wordt in die betekenis vermeld door Delvaux, Ducarme—Gozin, Haucotte, Noël en Feller (voor Lavacherie, Awenne, Bourlers, Forges en Ath). Ook de andere naam voor het paalmes, *paroir* of een dialectische variant daarvan, wordt door Von Wartburg (VII 623) een aantal malen geïnterpreteerd als „couteau à 2 manches” of als „outil du tonnelier” soms als „esp. de plane” of „plane à 2 mains”; overwegend echter geeft deze bron de toelichting „couteau du sabotier”. Indien het al niet duidelijk is welke vorm dit klompenmakersmes precies zal hebben gehad, vast staat wel, dat het paalmes zich uit het trekmes moet hebben ontwikkeld. De opgaven van het woord ter aanduiding van een klompenmakersmes komen overwegend uit het oosten van Frankrijk, van Haute-Saône en Savoye tot Ariège toe, maar ook in het westelijke Deux-Sèvres komt het voor. Vauchelet geeft *paroir*, Feller voor Prouvy-Jamogne, gelegen als ik het wel heb aan de bovenloop van de Semois in Belgisch Luxemburg, *parwa*.

Het paalmes, dat we in Frankrijk niet heel nauwkeurig kunnen nasporen i.v.m. deesignaleerde homonymie, komt tot diep in Duitsland voor: Boman en Kieser geven de naam *knief*; bij beiden heeft het mes geen dwarsgeplaatst maar een in de lengterichting aangebracht handvat. Dat zijn de meest oostelijke vindplaatsen van het werktuig. Gogh en Schepers noemen het *Pfahlmesser*, Böld *paalmes*. De namen voor Heinsberg en Porselen werden al vermeld. Het Rhein. Wrtb. IV 804 verschaft een naam *Klumpenmesser* — *mets* voor Heinsberg; we moeten daaronder ook wel een paalmes begrijpen. Uit het feit dat het paalmes een grotere verbreiding heeft naar het oosten toe meen ik te moeten concluderen, dat het ouder zal zijn dan de heulbank. Ook het voorkomen van de naam paalmes zuidwestelijk van het gebied waar tot heden paal voortbestaat (vgl. kaart 21), gezien tegen de achtergrond van het ontbreken van ieder paal-element in de heulbankbenamingen van die streek, moet wel op een grotere ouderdom wijzen.

De kaart biedt een dusdanig onduidelijk beeld, dat men daarin voor